

Új ablak régi házon – kassai rekviem.

Markušová Tina

Krajský pamiatkový úrad Košice – Regionális Műemléki Hivatal Kassa

A szlovákiai műemlékvédelmi törvény (2002 évi 49. sz. jogszabály) szerint a műemlékjegyzékben szerepelnek egyedileg védett ingó és ingatlan műemlékek és vannak műemléki területek, kétféle minősítésben: műemléki zónák és műemléki rezervátumok – ez nem népi és városi jelleget jelent, hanem magas és még magasabb műemléki értékek koncentrációját ... Kassa történelmi központja az ország legnagyobb város-rezervátuma, a kormány 1983-ban rendelte el a védelmét. Ma ezen a területen kb. 1000 épület áll, s majdnem a fele egyedi védelemben is részesül. A Regionális Műemléki Hivatal elsőfokú szakhatósági jogkörrel rendelkezik, de nem helyettesíti az építésengedélyezési hivatalt – ezt az illető község biztosítja.

Első turistapillantásra Kassán a város szívében csak a Szent Erzsébet dóm és a Szent Mihály kápolna jelzi a középkort, második pillantásra találunk kisebb gótikus épületrészleteket is, reneszánsz viszont nemigen akad, kisebb barokk-szigeteken kívül mindent elsöpört a 19. század klasszicista, és elsősorban eklektikus és historizáló időszaka: az utcahálózat és telekfelosztás még középkori ugyan, sőt, a polgári házak zöme belülről máig is tartalmazza a 14.-15. századi falakat, a széles kocsibehajtót a telek déli oldalán, az északi részén az udvari szárnyat, de ez a homlokzaton nem eléggé szembeötlő. Csak gyakorlott szem veszi észre az első emeleti ablakok ritmusát, amiből következtetni lehet a hagyományos kéttraktusos utcai és egytraktusos függőfolyosós udvari szárnyra, amely fél évezrede fejlődik és bővül az adott telken belül. A 14.-15. század fellendülését egy hatalmas tűzvész (1556-ban a város négy ötöde leégett) s a kevésbé gazdag 17. és 18. század követték. Amikor 1860-ban Kassa a Miskolc-Oderberg-i vasútvonal egyik fontosabb állomása lett, megkezdődött a város második virágkora. Az első világháborúig Kassa rengeteget fejlődött (gazdasági, területfejlesztési és kultúrszempontra szerint egyaránt), lakossága megtöbbszörözött. Ha számbavesszük a város területén történt építészeti fejlődést és a már akkor elvégzett műemléki helyreállításokat, mai feltételek közt ez kivitelezhetetlen lenne. Ez az építési „boom” adta a városközpont ma ismert és védett arculatát: a korábbi épületeket beburkolták új díszes homlokzattal, az üres telkeket beépítették, fasorokat és parkot ültettek, és, hogy egy bizonyos minőségi – és biztonsági - szintet tartsanak az építkezéseknél, a városi

tanács 1885-ben elfogadta az ú.n. városi építési szabályzatot (akkoriban ez helyettesítette a még nem létező országos építési rendeletet). S ez a szabályzat annyira megfelelt, hogy az új Csehszlovák köztársaság idejében a kassai polgármesteri hivatal mellőzve akármilyen beavatkozást a húszas években ismét foganatosította, immár szlovákul. Azonban itt nincs sok szó az ablakokról ...

A mai műemléki törvény 29. cikkelye azt is tartalmazza, hogy minden műemléki területre szükséges elkészíteni az ú.n. műemlékvédelmi elveket. Ezt vagy az érintett regionális műemléki hivatal dolgozza ki, vagy olyan fizikai személy, aki a Kultúrminisztérium által kiadott műemléki (urbanisztikai-történeti) kutatáshoz szükséges jogosultsággal rendelkezik. A Kassai rezervátum elveit a Regionális műemléki hivatal munkatársai állították össze, a város képviselőtestülete tudomásul vette az anyagot és utasítást adott a polgármesteri hivatal osztályainak, hogy saját hatáskörük keretében kövessék az Elvek követelményeit, ill. javaslatait. Ennyit a derűs elméletről (nyitányképpen), most jön a szomorúbb valóság (a rekviem) ...

Sajnos, a szocializmus évtizedei megszakították a tulajdonosi felelősségérzést, az évekre előtervezett államgazdaság nem tartotta fontosnak a szüntelen karbantartási igyekezetet, az eredeti tulajdonosokat megfosztották házaiktól – az eredmény az lett, hogy 1989 után a legtöbb lakás elhanyagolt és leromlott állapotban volt. Az eredeti tulajdonosnak (leszármazottainak) rendszerint nem volt elég pénze a sürgős helyreállításhoz, így kénytelen volt az új bérlő előlegéből pénzelni a szükséges munkát. Vagy gyorsan eladni az épületet, mielőtt összeomlik. Aki megvásárolta ezeket a központi házakat, rendszerint nem saját rezidenciára vágyott, hanem árubefektetést végzett és a legközelebbi kedvező pillanatban túladott az árun, nemigen törődve az állapotával ... A harmadik fajta tulajdonos olyan személy (fizikai vagy jogi), aki pénzbőségben szenved és nincs az a külföldi építés-anyag-berendezés-stb.-katalógus, amely túl drága lenne az épület javításához. Talán ez a legveszedelmesebb

Amit szeretnénk kiküszöbölni:

- műanyag ablak, bármilyen méretben, tagolásban, stb. – nem hagyományos módon gyártják (az épülethez viszonyítva) - hosszabb távon nincs kipróbálva (évtizedek szempontjából – aminek a hagyományos faablak bőven megfelel), a felülete korával nem kap patinát – kirívóan elüt a régi épület küllemétől, javítása lehetetlen - sérülés esetén az egész cserélendő (az épület nem örül az ismételt bontásnak ...)

- fémablak, kivéve a funkcionalista épületeket, ahova eleve méretre készült fémablakok kerültek (kirakat, iroda, szolgáltatás, sport, gyár ...)
- fémvázas faablak vékony, de széles keretezéssel, közepén nyíló-bukó ablak, ill. egyéb nem hagyományos módon nyíló ablak
- műanyag „üvegezés”
- ragasztott vagy üvegeközi osztók
- külföldi katalógus alapján vásárolt díszes „műemléki” faablak („területidegen”)

És most közeledünk az ablakokhoz: a Kassai rezervátum elveiben ugyan megírtuk, hogy:

Nyílások és nyílászárók védelmi követelményei:

1. *Az eredetit mint műemléki értéket az eredeti helyén és eredeti rendeltetésében megtartani és védeni.*
2. *Az ablakok, ajtók, kapuk szerkezeti elemeinek autentikus anyagát megtartani, úgymint az egyes részleteket: profillozott faburkolatot, külső zsalugátért, belső behajtható spalettát, vasalatot, akasztót, üvegezést, összekötő és rögzítő elemeket, festést, ill. egyéb felületkezelést. Megtartani a formavilágot, anyagot, méretet, proporciót, nyitásmódot, szellőzési módot, a falban való elhelyezést, színezést, felületi kezelési módot az ablakoknál, ajtóknál, kapuknál.*

Nyílászárók karbantartási és helyreállítási követelményei:

1. *Előnyben részesíteni az autentikus nyílászárók helyreállítását a másolatok által való pótlásnál.*
2. *A nyílászárók védelme a folyamatos karbantartás biztosításával történik. Karbantartási és apró kiegészítési munkálatoknál, amikor sérült vagy hiányzó részleteket kell pótolni, hogy a darab tovább teljesíthesse műszaki rendeltetését, az autentikus anyag megőrzése mellett elsősorban eredeti eljárásokat alkalmazni.*
3. *Megőrizni az ablakok alapfeladatát: világosság, ki- és betekintés és szellőzés, az illuzív nyílások esetében a homlokzat tagolása. Megtartani az ajtók és kapuk rendeltetését eredeti helyükön: hozzáférhetőség, bejárat.*
4. *Az ablakokat befedni, leragasztani vagy egyéb módon letakarni, az ablakok elé reklámot, feliratot, műszaki berendezést vagy berendezési tárgyat elhelyezni nem lehet.*

5. *Az ablak, ill. ajtó helyreállítása, kiegészítése vagy cseréje előtt részletes vagy egyszerű dokumentációt szükséges készíteni, amennyiben ezt a regionális műemléki hivatal előírja.*
6. *A már nem javítható sérült ablakot vagy ajtót, amely helyére új kerül, az épületben megfelelő helyen tárolni szükséges, amennyiben a regionális műemléki hivatal nem határoz másképpen.*
7. *Biztosítani az új pótlások reverzibilitását, hogy az esetleges következő helyreállításoknál továbbra is megmaradjon az eredeti anyag.*
8. *Amennyiben nem lehetséges az autentikus anyagot megtartani, a szerkezeti elem pontos másolata ugyanolyan anyagból és az eredetinek megfelelő hagyományos kézműipari technikával készül.*
9. *Az új ablakok és ajtók az épületben levő autentikus nyílászárók méretei szerint készülnek.*

És az eredmény? Kiábrándító. Sajnos, a 90-es években (amikor még nem voltunk „hatóság”, csak szakintézmény) Kassán rengeteg esetben minden engedély nélkül cseréltek ki ablakokat – lakótelepen, központban, mindenütt. Most előírjuk ugyan a feltételeket, de a legtöbb esetben a tulajdonos nem hajlandó semmi összeget fakonzerválásra áldozni, amikor potom áron kapja az új műanyagablakokat. A tehetősebb tulajdonos pedig megvásárolja ugyan a faablakot, de csakis az ú.n. euro-ablakra hajlandó áldozni, amelybe szigetelő duplaüveg kerül, s így csak egy szárny szükséges. ... (sírjunk egy picit együtt) ... Két éve nekifutottunk egy régiablak-kampánynak is: helybeli és regionális újságban cikkek jelentek meg a régi ablakok értékéről, a kassai Óváros önkormányzata által kiadott hírnökbe pedig, amelyet a városrész minden házához eljuttatnak, mi magunk írtunk egy magyarázó-buzdító beszámolót, számos jó példával. Az ablakcsere-engedélyt kérvényezők száma nem csökkent, sőt. S tapasztalatunk szerint hiába fogadja meg akár írásban is a tulajdonos azt, hogy a rozoga ablakai teljesen hű mását készítteti el és szerelteti be, az eredmény rendszerint nem biztató ...

Tudjuk, hogy nem ez a helyes „fejlődés”, de képtelenek vagyunk megállni az ablak-cunamit. Tudjuk azt is, hogy sok mai úgazdag tulajdonos unokája eljön majd valamikor ötven év múlva a műemléki hivatalba, mert helyreállítást tervez és olyan régimódi ablakokat akar a házára csináltatni, amilyenek akkor voltak, amikor nagypapi megvette – és hol fogjuk majd akkor bottal ütni a nyomát??

Mivel nemigen bízunk benne, hogy a kibontott régi ablakok ott maradnak az épület valamelyik zugában (a padlástérben lakások burjánzanak, a pincékben sörözők, éttermek, boltok nyílnak), sikerült a közelmúltban meggyőznünk az önkormányzatot, hogy a hadseregtől átvett egyik (tágas és hozzáférhető) kaszárnyaépületben rendezzen be a város egy ú.n. deponitumot. Ebbe kerülnek a kassai műemléki rezervátum deponálásra utasított, túlságosan sérült épületelemei: ablakok, ajtók, homlokzati stukkórészletek stb. S itt lehet majd a messzi jövőben megtalálni az eredeti régi kassai házak régi ablakait, ha majd ilyesmire igény lesz. (Egy rekviemet illik, ugye, a feltámadás reményével befejezni.)